

ETNINĖ KULTŪRA

Kelmės valsčiaus katalikiškos maldos ir giesmės

Alfonsas Motuzas

Vytauto Didžiojo universitetas

Esminiai žodžiai: Kelmė, valsčius, katalikybė, maldos, giesmės.

Kelmė ir jos kraštas garsus savo katalikiška etnine kultūra. Nuo XIX a. pabaigos iki XX a. vidurio Kelmė buvo valsčiaus centras.

Šio straipsnio *objektas* – Kelmės valsčiaus teritorijoje praktikuotos katalikiškos maldos ir giesmės. Tyrimo *tikslas* – atskleisti Kelmės valsčiaus teritorijoje praktikuotas katalikiškas maldas ir giesmes. Straipsnyje kelti *uždaviniai*: anksčiau Kelmės valsčiaus teritorijoje veikusiose katalikiškose parapijose bei bendruomenėse nustatyti praktikuojamas katalikiškas maldas ir giesmes; ištirti Kelmės valsčiaus teritorijoje praktikuojamų katalikiškų maldų ir giesmių kilmę; atskleisti Kelmės valsčiaus teritorijoje jų paplitimo ir atsiradimo priežastis. Iškeliama hipotezė, kad Kelmei esant valsčiumi, čia jos teritorijoje egzistavusias maldas ir giesmes išpopuliarino kaimynystėje anksčiau veikusių vienuolių bendruomenių aktyvi pastoraicinė veikla.

Tyrimui atlikti naudoti retrospekcijos, analitinis, sintezės ir geografinio kartografavimo metodai.

Šiame darbe pirmiausia bus anksčiau atlikto Kelmės valsčiaus teritorijoje katalikiškų šventovių išsidėstymo arealo pristatymas, po to atskleidžiamos areale praktikuojamos katalikiškos maldos ir giesmės, jų kilmė bei atsiradimo priežastys.

2012 m. liepos mėnesį Kelmėje ir jos apylinkėse vyko „Versmės“ leidyklos organizuota kompleksinė kraštotyros ekspedicija. Jos metu etnokatalikiškos kultūros kontekste buvo renkama medžiaga apie Kelmės valsčiaus teritorijoje praktikuotas katalikiškas maldas ir giesmes.

Straipsnio tikslas – ištirti Kelmės valsčiaus parapijose melstas ir giedotas katalikiškas maldas ir giesmes. Tyrimas yra originalus ne tik dėl pasirinktos temos, kuri nagrinėjama pirmą kartą, bet ir dėl pačios darbo koncepcijos. Jis pristato ne tik Kelmės valsčiaus terito-

Straipsnis „Versmės“ leidyklai įteiktas 2012 03 21, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokaliųjų tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2018 11 08, pirmą kartą paskelbtas 2024 10 07 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029-0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt. Straipsnio kodas elektroniniame serialiniame leidinyje yra LLT:2024-2/75-353/EL.

rijoje praktikuotas katalikiškas maldas ir giesmes, bet ir atskleidžia jų atsiradimo ištakas, priežastis bei motyvus. Jis aktualus ne vien Lietuvos katalikų Bažnyčiai, bet taip pat svarbus ir Lietuvos etnografijos ir kraštotyros bei etnologijos mokslams, nes čia bene pirmą kartą pristatomos Kelmės valsčiaus parapijose melstos ir giedotos katalikiškos maldos ir giesmės, kurios aptariamoms istorijoms ir etnologijos mokslų aspektais. Taip pat šis atliktas tyrimas papildė Lietuvos etnografinių lokalinių vietų Bažnyčios istorijos ir religijos etnologijos tyrinėjimo barus ir toliau tęsia pradėtus katalikiškos etninės kultūros tyrinėjimus.

Apie Kelmės valsčiaus teritorijoje katalikų bažnyčių, koplyčių, oratorių egzistenciją Bažnyčios istorijos mokslo aspektu pirmasis mokslo šaltinis yra 1940 m. leistas Lietuvos katalikų Bažnyčios žinynas „Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae“¹. Apie tuo metu čia egzistavusias katalikiškas šventoves 1983 m. rašė Bronius Kviklys enciklopediniame leidinyje „Lietuvos bažnyčios. Kauno arkivyskupija“². Dėl čia skambėjusių maldų ir giesmių paplitimo ir atsiradimo priežasčių daug informacijos buvo gauta iš 1995 m. leistos dr. Jūratės Trilupaitienės knygos „Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje“³. Istorografinę medžiagą papildė ir 2008 m. išleista dr. Dalios Klajumienės sudaryta knyga „Kelmės dekanato bažnyčios ir vienuolynai“⁴.

Kelmės valsčiuje egzistavusių katalikiškų bažnyčių liturginį ir žmonių dvasinį gyvenimą Bažnyčios liturgijos ir etnologijos moksluose geriau pažinti padėjo 1958 m. Romoje leista kunigo dr. Juozo Vaišnoros monografija „Marijos garbinimas Lietuvoje“⁵.

Straipsnio autoriui daug padėjo ir 2007 m. jo paties išleista mokslinė monografija „Kelmės krašto katalikiška etninė kultūra“⁶.

Siekiant kuo išsamiau pristatyti Kelmės valsčiaus katalikiškas maldas ir giesmes, teko pasitelkti Lietuvos valstybinio istorijos, Lietuvos kultūros paveldo centro Paveldosaugos bibliotekos, Kauno arkivyskupijos, Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto Lietuvos katalikų Bažnyčios istorijos centro, Šv. Antano religijos studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universitete, 2012 m. „Versmės“ leidyklos organizuotos Kelmės rajone kraštotyros vasaros lauko ekspedicijos bei asmeninių vasaros lauko ekspedicijų metu surinktus archyvinius šaltinius. Iš viso darbe panaudoti 7-ių archyvinių šaltinių duomenys.

Atliktam tyrimui apibendrinti buvo sudaryta 1 lentelė (žr. Priedai. 1 lentelė).

Kelmės valsčiaus katalikiškos maldos ir giesmės

Anksčiau atliktas tyrimas atskleidė, kad Kelmės valsčiaus egzistavimo periodu čia vyravo dvi krikščioniškos konfesijos – katalikų ir evangelikų⁷. Kelmės valsčiuje evangelikų buvo Kel-

¹ *Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro Anno Domini 1940*, Marijampolė, 1940.

² Kviklys B. *Lietuvos bažnyčios. Kauno arkivyskupija*, Chicago, 1983, t. 3.

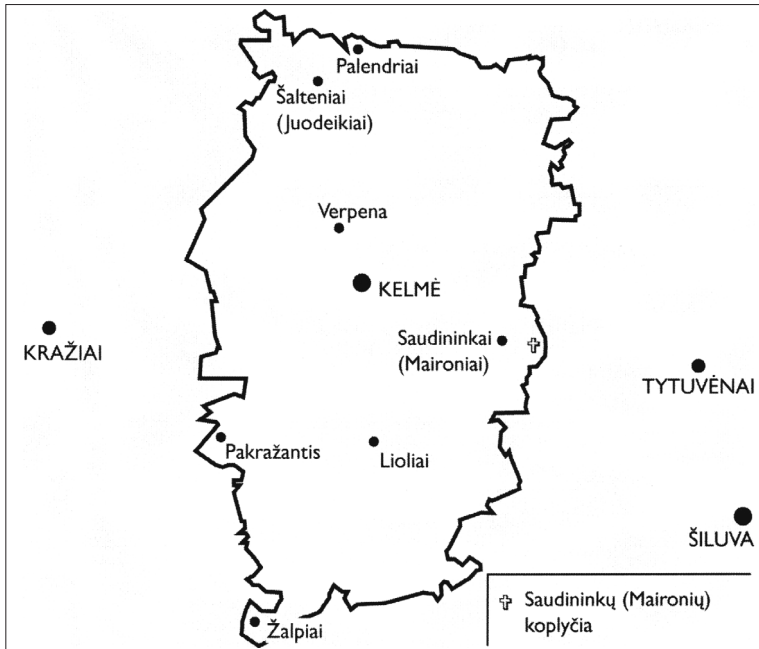
³ Trilupaitienė J. *Jėzuitų muzikinė veikla Lietuvoje*, Vilnius, 1995.

⁴ *Kelmės dekanato bažnyčios ir vienuolynai*, sud. D. Klajumienė, Vilnius, 2008.

⁵ Vaišnora J. *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Roma, 1958.

⁶ Motuzas A. *Kelmės krašto katalikiška etninė kultūra*, Kaunas, 2007.

⁷ Motuzas A. Kelmės valsčiaus katalikų liaudies pamaldumo praktikos. Straipsnis spausdintas „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Kelmė“, *Versmė*, Vilnius.

1 pav. Kelmės valsčiaus Romos katalikų bažnyčių ir koplyčių išsidėstymo arealas

mėje⁸. Taigi didesneje Kelmės valsčiaus teritorijoje praktikuota tikyba – katalikybė. Jos kultūrą sudaro šv. Mišių liturgija, atliekama bažnyčiose. Šią kultūrą papildo paraliturgija, arba vadinamosios pridėtinės pamaldos, kurios atliekamos namuose, gamtinėje aplinkoje bei bažnyčioje ne šv. Mišių metu. Pridėtinių pamaldų turinį sudaro liaudies pamaldumo praktikos. Jos praktikuojamos įvairiomis maldomis bei giesmėmis. „*Kas gieda – tas, pasak šv. Augustino, dvigubai meldžiasi...*“⁹ Šiais žodžiais yra nusakoma, kad malda gali būti ne tik kalbama, bet ir giedama, o giedama giesmė yra kartu ir malda.

Straipsnio autoriaus daugelio metų tyrinėjimai leidžia į Kelmės valsčiaus regioną pažvelgti nauju žvilgsniu, t. y. per valsčiaus egzistavimo laikotarpį, katalikiškas maldas ir giesmes, atskleidžiant šio krašto savitumą.

Kauno arkivyskupijos archyve saugomas 1940 m. leistas Lietuvos katalikų Bažnyčios žinynas „*Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae*“ pristato, kad Kelmės valsčiaus teritorijoje katalikų Bažnyčios Kauno arkivyskupijos parapijų arealą sudarė Liolių šv. Simono ir Judo Tado; Sardininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos, Pakražančio Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo bei Žalpių šv. Benedikto parapijos. Jų centre – Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapija su Verpenės Šv. Onos koplyčia, Šaltėnių (Juodeikių) Švč. Jėzaus Širdies bei Palėndrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos oratorijomis¹⁰ (oratorija – nedidelė katalikų bendruomenė su maldos namais, arba koplyčia, pavaldi kaimyninei didesnei parapijai – *aut. past.*).

Remdamiesi 1 pav. pateiktu brėžiniu, tyrimą atliksime sukdami pagal laikrodžio rodyklę nuo centrinės Kelmės

⁸ *Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri provinciae ecclesiasticae Lituanae pro Anno Domini 1940*, Marijampolė, 1940.

⁹ *Vilniaus arkikatedra. Aktualijos*. <http://www.katedra.lt/index.php?id=105nid=513pg=2> (prieiga žiūrėta 2012 12 31).

¹⁰ *Ten pat*, p. 62–69.

valsčiaus Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijos šia seka: Šaltėniai (Juodeikiai), Palėndriai, Saudiniškai (Mairóniai), Lioliai, Žalpiei ir Pākražantis.

Kaip rodo kraštotyrių vasaros lauko ekspedicijų medžiagos, visose Kelmės valsčiaus parapijose pagal bažnytinių kalendorinių metų tradiciją advento Ragotinių pamaldų metu buvo meldžiamos ir giedamos Švč. Mergelės Marijos valandos, gavėnios metu skambėdavo Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldos bei giesmės. Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldos ir giesmės čia giedamos taip pat ir per šermenis bei laidotuves. Visose Kelmės valsčiaus teritorijos parapijose gegužinių pamaldų metu prie lurdu statulų, kryžių ir koplyčių buvo giedama Švč. Mergelės Marijos litanija ir giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“, o birželinių pamaldų metu – Švč. Jėzaus Širdies litanija ir giesmė „Iš šios žemelės“¹¹.

Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapija garsi Šv. Jurgio (balandžio 23 d.), Šv. Antano (birželio 13 d.) bei Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (rugpjūčio 15 d.) atlaidais, kurių metu buvo praktikuojamos maldos ir giesmės. Per Šv. Jurgio atlaidus prie šv. Jurgio paveiklo buvo giedama Šv. Jurgio, per Šv. Antano atlaidus – Šv. Antano giesmės, o per Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų atlaidus prie centrinio bažnyčios altoriaus – giesmė „Mylimoji Karalienė“¹².

Kelmės kaimyninėse parapijose – Verpenos Šv. Onos koplyčioje per Šv. Onos atlaidus (liepos 26 d.) prie šv. Onos paveiklo – Šv. Onos giesmė; Šaltenių (Juodeikių) Švč. Jėzaus Širdies bažnytėlėje-oratorijoje per Švč. Jėzaus Širdies atlaidus – Švč. Jėzaus Širdies litanija ir giesmė „Iš šios žemelės“ bei Palėndrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos viešojoje oratorijoje per Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos (šiandien Švč. Aušros Vartų Marijos, Gailestingumo Motinos – *aut. past.*) atlaidus (lapkričio 16 d.) buvo giedama Švč. Mergelės Marijos litanija ir giesmė „Vilniaus Aušros Vartų koplytėlė“.

Rytinėje Kelmės valsčiaus teritorijos pusėje – Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje per Šv. Onos atlaidus (liepos 26 d.) buvo giedama Šv. Onos giesmė, o prie Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos koplyčios per Šiluvoje Švč. Mergelės Marijos Gimimo (Šilinių) atlaidų oktavą (rugsėjo 8–15 d.) – „Sveika, Marija, Motina mieliausia“ giesmė.

Kelmės valsčiaus teritorijos pietuose – Liolių šv. Simono ir Judo Tado bažnyčioje per Šv. Antano atlaidus buvo giedama Šv. Antano giesmė, o per Švč. Mergelės Marijos Maloningosios (*Laskavos*) šventę (gegužės mėn. paskutinis sekmadienis – *aut. past.*) prie Švč. Mergelės Marijos Maloningosios statulos – giesmė „Sveika, Marija, Motina mieliausia“.

Liolių parapijos kaimynystėje, Žalpių šv. Benedikto parapijoje, per Švč. Mergelės Marijos šventę prie centrinio altoriaus buvo giedama giesmė „Sveika, Marija, Motina mieliausia“, o per birželines pamaldas – Švč. Jėzaus Širdies litanijos malda ir giesmė „Iš šios žemelės“.

Kelmės valsčiaus teritorijos pietvakariuose – Pakražančio Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo bažnyčioje per Šv. Antano šventę buvo giedama Šv. Antano giesmė.

¹¹1995–2005 m. kraštotyros vasaros lauko tyrimų ekspedicijų medžiaga, *Šv. Antano religijos studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto (VDU KTF) archyvas*, Kretinga, 2005; 2012 m. „Versmės“ kraštotyros ekspedicijų vasaros lauko tyrimų medžiaga, *Lietuvos katalikų Bažnyčios Istorijos centro Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultete archyvas*, Kaunas, 2012.

¹²*Ten pat.*

Remiantis surinktų Kelmės valsčiaus etnokatalikiškų maldų ir giesmių analize, sudaryta lentelė „Kelmės valsčiaus teritorijoje praktikuotos katalikiškos maldos ir giesmės“.

Pažvelgę į lentelę, pastebime parapijas pristatančias bei vienijančias giesmes.

Kelmės valsčiaus teritorijos parapijose bendros maldos ir giesmės buvo Švč. Mergelės Marijos valandos, Žemaičių Kalvarijos Kalnai, Švč. Mergelės Marijos litanija ir giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ bei Švč. Jėzaus Širdies litanija ir giesmė „Iš šios žemelės“. Taip pat giesmės Šv. Jurgio, Šv. Antano, Šv. Onos, „Sveika, Marija, Motina mieliausia“. Unikalumu išsiskyrė giesmės: „Mylimoji Karalienė“ bei „Vilniaus Aušros Vartų koplytėlė“.

Kyla klausimas – kokios šių maldų ir giesmių Kelmės valsčiaus teritorijoje ištakos?

Kelmės valsčiaus teritorijoje praktikuojamų katalikiškų maldų ir giesmių kilmė

Pažvelgę į Kelmės valsčiaus teritorijos parapijų išsidėstymo arealo lentelę pastebime, kad iš 9 bendruomenių bažnyčių 6 yra tituluojamos šventųjų moterų vardais, o iš jų 4 – Švč. Mergelės Marijos titulais. Taip pat lentelė rodo, kad Kelmės valsčiaus parapijose iš 12 maldų/giesmių 7 skirtos Švč. Mergelei Marijai ir jos Motinai (Švč. Mergelės Marijos valandos, Švč. Mergelės Marijos litanija ir giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“; giesmės „Mylimoji Karalienė“, Šv. Onos, „Sveika, Marija, Motina mieliausia“, „Vilniaus Aušros Vartų koplytėlė“). 5 maldos/giesmės yra skirtos Jėzui Kristui ir šventiesiems (Žemaičių Kalvarijos Kalnai, Šv. Jurgio ir Šv. Antano giesmės, Švč. Jėzaus Širdies litanija ir giesmė „Iš šios žemelės“).

Tai akivaizdžiai parodo, kad Kelmės valsčiaus teritorijoje veikusiose parapijose vyravo mariologinė kultūra savo teologine mintimi tvirtai katalikiška.

Norėdami nustatyti šių maldų ir giesmių paplitimo ištakas Kelmės valsčiaus teritorijoje, pažvelkime į kiekvienos jos kilmę bei savitumus atskirai.

Švč. Mergelės Marijos valandų maldos ir giesmės priklauso adventiniam bažnytinių metų kalendoriniam ciklui.

Manoma, kad Švč. Mergelės Marijos valandos lotynų kalba buvo parašytos XV a. antrojoje pusėje Vakaruose. Nustatyta, kad jas Italijoje parašė Bernardinas de Bustis (1450–1513), garsus bernardinų vienuolis, pamokslininkas, garbinęs Mariją¹³. Kaip ir bernardinai (pranciškonų vienuolių atšaka – *aut. past.*), prie Marijos valandų skleidimo prisidėjo ir vienuoliai jėzuitai. Šias Valandas brevijoriaus pavyzdžiu, iškeldamas Nekaltą Marijos Prasidėjimą, naujai sukūrė jėzuitas Alfonsas Rodrigesas (†1617)¹⁴. Taip gimė Švč. Mergelės Nekalto Prasidėjimo valandėlės, kurių pamaldumą 1615 m. popiežius Paulius V patvirtino¹⁵. Jėzuitai, 1569 m. pakviesti į Lietuvą ginti katalikybę (nuo protestantizmo), ypač skatino melstis Švč. Mergelei Marijai, jos Nekaltam Prasidėjimui. Taip Švč. Mergelės Marijos valandos pirmiausia paplito Vilniaus vyskupijoje ir pietinėje Lietuvos dalyje, kur bažnyčioje vartota lenkų kalba. Švč. Mergelės Marijos valandų

¹³Debuchy P. Le Petit Office de l'immaculée conception, *Etudes*, sine loco, 1905, t. 103, p. 416.

¹⁴Mir J. *La immaculada*, sine anno, sine loco, C. IX, Nr. 12.

¹⁵http://www.fsspx.lt/index.php?option=com_content&task=category§ionid=14&id=1085&Itemid=100.

lenkų kalba autorius yra jėzuitas Pranciškus Stanislovas Fenickis (Phoenicius, †1652). Jis pirmasis šias maldas išvertė į lenkų kalbą ir apipynė jas giesmėmis. Leidinį „Godzinki o Niepokolanyh Poczęciu Najświętszej Maryi Panny“ 1632 m. išleido Krokuvoje¹⁶. Netrukus visa tai pakartojo Vilniaus jėzuitai. Vyskupai ir sinodai pritarė jėzuitų iniciatyvai ir ragino, kad būtų giedamos visose bažnyčiose advento metu (šventomis dienomis: „Kur nėra rožinio, jei galima, turi būti giedamos Švč. M. Marijos valandos, kurioms pasibaigus, būtina turi būti mokoma katekizmo dar prieš sumą.“ Paprotys „neturi būti apleistas, kur apleista, turi būti atnaujintas ar naujai įvestas pamaldumas giedoti <...> Nekalto Prasidėjimo Valandas <...> ir kitas giesmeles“¹⁷.

Į lietuvių kalbą „Godzinki ...“ tikriausiai išvertė taip pat jėzuitai, kurie, atlikdami pastoracinį darbą, stengėsi su žmonėmis bendrauti lietuviškai. Jie Žemaičių vyskupystėje 1607–1820 m. bei Kauno arkivyskupijoje 1928–1947 m. Pagryžuvyje skleidė Švč. Mergelės Marijos valandų maldų ir giesmių pamaldumą liaudyje.

Kadangi minimos jėzuitų misijų vietos supo Kelmės valsčiaus parapijas, hipotetiškai reikia manyti, kad Švč. Mergelės Marijos valandos susiformavo jose ir iš jų išplito po Kelmės valsčiaus arealą.

Kitos maldos/giesmės Kelmės valsčiuje vienijančios parapijas – **Žemaičių Kalvarijos Kalnai**. Kelmės valsčiaus parapijose praktikuojamų Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldų ir giesmių kilmė yra sietina su šermeniniais Žemaičių Kalvarijos Kalnais. Tai Žemaičių Kalvarijos šventovėje ir Žemaitijoje per šermenis atliekamos savitos maldos bei giesmės. Šių maldų ir giesmių ištakos siekia 1637–1639 metus, kada Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius į Gardūs, vėliau pavadintus Žemaičių Kalvarija, iš Liublino (Lenkija) pakvietė vienuolius dominikonus ir įsteigė 19 stočių (koplyčių), arba 20 vietų (vienoje koplyčioje yra dvi vietos), Kryžiaus kelią ir, kaip teigia istoriniai šaltiniai, nurodė nežinomam asmeniui sukurti maldas bei giesmes. Šio straipsnio autorius su tokiu teiginiu nesutinka ir tvirtina, kad Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldos ir giesmės nėra sukurtos vieno iš kunigų, o surinktos, išverstos iš įvairių lenkų maldynų bei giesmynų ir sudėtos į vieną maldyną/giesmyną. Tik šio maldyno/giesmyno baigiamosios giesmės (skirtos Žemaičių Kalvarijai) yra sukurtos to meto vietos kunigų ar vienuolių¹⁸.

Žemaitijoje per šermenis ir mirusiųjų minėjimus giedoti Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldas ir giesmes įvedė Žemaičių vyskupas J. Tiškevičius, kuris savo vyskupavimo Žemaitijoje metais (1633–1649) sušaukė net 4 kunigų sinodus (1636 m. sausio 13–15 d., 1639 m. sausio 16–18 d., 1643 m. rugsėjo 20–22 d. ir 1647 m. liepos 14–16 d.). Paskutiniuose dviejuose vyskupas ragino kunigus prie parapijų steigti Šv. Nikodemo brolijas, kurių nariai rūpintusi, kad mirusieji į amžinybę būtų išlydimi su Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldomis, giesmėmis ir muzika¹⁹. Ši vyskupo J. Tiškevičiaus iškiepyta pamaldumo forma gyvavo ir Kelmės valsčiuje, nes valsčius buvo etnografinėje Žemaičių žemėje bei nuo pat Žemaičių krikšto (1413 m., 1417 m.) iki 1926 m. balandžio 4 d., kada buvo įkurta Lietuvos bažnytinė provincija,

¹⁶Sommervogel K. *Bibliothèque de la Compagnie de Jezus, sine anno, sine loco*, t. 3, col. 635–636.

¹⁷*Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae, Posnaniae, sine loco*, 1882, t. 2, p. 417–419.

¹⁸*Šermeniniai Žemaičių Kalvarijos Kalnai. Maldynas ir giesmynas su kompaktine plokštele*, sud. ir par. A. Motuzas, Kaunas, 2012, p. 7.

¹⁹*Ten pat.*

jis priklausė Žemaičių vyskupystei, o įkūrus Lietuvos bažnytinę provinciją – tapo priklausomas Kauno metropolinei arkivyskupystei²⁰.

Kelmės valsčiaus teritorijoje *Žemaičių Kalvarijos Kalnų* maldų ir giesmių paplitimo priežastys yra ir anksčiau kaimynystėje Týtuvėnuose veikusio bernardinų vienuolyno religinė kultūrinė veikla. Týtuvėnų bernardinų vienuolyno šventoriaus arkadose įrengtas 39-ių stočių Kryžiaus kelias, savo maldomis ir giesmėmis buvo tapatus Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldynui ir giesmynui.

Taigi Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldų ir giesmių kilmė Kelmės valsčiaus teritorijos parapijose yra sietina su Žemaičių vyskupystės mirusiųjų palaidojimo ir jų paminėjimo jurisdikcijos kultūra, liaudies pamaldumu Žemaičių Kalvarijos šventovei bei kaimynystėje Týtuvėnų bernardinų vienuolyno šventoriaus arkadų 39-ių stočių Kryžiaus kelio apvaikščiojimo tradicija.

Švč. Mergelės Marijos litanija ir giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ yra vienos iš visos Lietuvos katalikų Bažnyčios pridėtinių pamaldų religinės muzikos grožio pamaldumo etalonų. Ši malda ir giesmė yra atliekama bažnytinių gegužinių pamaldų metu.

Gegužinės – tai sena religinė praktika. Prie jų katalikų Bažnyčios pridėtinių pamaldų liturgijoje ištakų yra prisidėję jėzuitai, kurie 1803 m. jas pradėjo Romos jėzuitų kolegijos studentų bažnyčioje. Popiežius Pijus VII 1814 m. iš nelaisvės laimingai grįžęs į Romą, 1815 m. šią gegužinių pamaldų praktiką paskelbė visai Bažnyčiai, o 1822 m. suteikė atlaidus, 1859 m. popiežius Pijus IX nurodė visose katalikų bažnyčiose gegužės mėnesį laikyti pridedamąsias pamaldas, skirtas Marijos garbei²¹.

Lietuvoje šios pamaldos pradėtos 1853 m. Seinų katedroje. Jų pradininku laikomas Seinų vyskupystės valdytojas prelatas B. Butkevičius. Tuo metu kaimyninę Žemaičių vyskupystę valdė vyskupas Motiejus Valančius, kuris šias pamaldas įvedė savo vyskupystėje. Vilniaus katedroje jos įvestos tik 1884 m. Gegužines pamaldas Lietuvos bažnyčiose 1898 m. suvienodino vyskupas Antanas Baranauskas²².

Lietuvoje gegužinėms pamaldoms nenumatyta privalomų maldų. Lietuvos bažnyčiose, namuose, prie koplyčių, kryžių, lurdu atliekamos tokios pamaldos: skaitoma ar giedama Švč. Mergelės Marijos litanija, Šv. Bernardo malda, sakomas pamokslas bei giedama giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“²³. Lietuvoje gegužinių maldos ir giesmės buvo praktikuojamos visose parapijose, bet ypatingą tautiškumo atspalvį jos turėjo Šiluvoje (Šiluva liaudies buvo vadinama Šiluvos lurdu) bei Týtuvėnuose (Týtuvėnai buvo gerbiami dėl juose gyvenusių vienuolių bernardinų, kurie tiesiogiai sietini su šv. Bernardu ir jo malda).

Gegužinių metu giedama Švč. Mergelės Marijos litanija pradėta giedoti Ispanijoje apie 1531 metus²⁴. Muziką 1580–1594 m. parašė Nyderlandų kompozitorius Orlando di Lasso²⁵.

Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ yra išversta iš lenkų kalbos. Vertimas labai laisvas ir nutolęs nuo

²⁰ Kviklys B. *Lietuvos Bažnyčios, Kauno arkivyskupija*, Chicago, 1983, p. 5.

²¹ Rochini G. *Mariologia*, Roma, 1948, p. 122–127.

²² Kurczewski J. *Kościół Zamkowy*, Wilno, 1908, t. 2, p. 294.

²³ *Liturginis maldynas* (ketvirtasis pataisytas leidimas), *Katalikų pasaulis*, Vilnius, 1996, p. 274.

²⁴ Kurczewski J. *Kościół Zamkowy*, Wilno, 1908, t. 2, p. 248.

²⁵ Motuzas A. *Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje (vadovėlis aukštosioms mokykloms)*, Kaunas, 2004.

originalo. Lietuvoje būta kelių šios giesmės vertimo variantų. Pirmasis vertimas – kun. J. Lideikos 1886 metais. Lenkų giesmynai šią giesmę kildina iš Mozūrijos. Be Lenkijos ir Lietuvos, šios giesmės neturi nei viena kita pasaulio šalis.

Jėzuitai, būdami vieni šios maldos ir giesmės populiariojų, 1923 m. atsikūrę Lietuvoje, viename iš savo centrų Pagryžuvyje (naujokynas), kaimynystėje su Kelmės valsčiaus teritorija, kaip rodo vasaros lauko ekspedicijų duomenys, naujai skatino žmones gegužės mėnesį, iškeliant Švč. Mergelės Marijos kultą, melstis Šiluvos lurde, prie kryžių, namuose giedant Švč. Mergelės Marijos litaniją bei giesmę „Sveika, Marija, Motina Dievo“²⁶.

Šie duomenys leidžia manyti, kad gegužinių pamaldų populiarumas Kelmės valsčiaus teritorijoje išplito Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus iniciatyva. Tai valsčiaus teritorijos kaimynystėje, Pagryžuvyje, įsisteigusio jėzuitų naujokyno Švč. Mergelės Marijos kulto pastoracijos bei Šiluvos lurdo kultūros vaisius.

Švč. Jėzaus Širdies litanija ir giesmė „Iš šios žemelės“ taip pat yra vienos iš visos Lietuvos katalikų Bažnyčios pridėtinių birželinų liaudies pamaldumo praktikos muzikinės kultūros formų.

Birželis skiriamas Švč. Jėzaus Širdžiai. Nuo birželio 1 iki 30 d. kasdien atliekamos tam skirtos pridėtinės birželinės pamaldos, kuriose giedamos Švč. Jėzaus Širdies litanija, žmonijos pasiaukojimo Švč. Jėzaus Širdžiai aktas, eucharistinis palaiminimas, ir giesmė „Iš šios žemelės“²⁷.

Birželinų pamaldų, kurios skirtos Švč. Jėzaus Širdžiai, kulto atsiradimo ištakos glūdi viduramžiuose, pranciškonų, dominikonų, kartūzų vienuolynuose. XVI a. tėvai jėzuitai, ypač ispanai, šiam pamaldumui suteikė teologinį pagrindą, o XVII a. sukūrė pamaldas Švč. Jėzaus Širdžiai garbinti. Jos greitai paplito įvairiose vyskupystėse bei vienuolynuose. Būtent 1673 m. vizitietė šv. Margarita Marija Alakok (Alcoque, 1647–1690) Parayla Monial (Prancūzija) vienuolyne patyrė Jėzaus regėjimų, įkvėpusių naują pamaldumo Švč. Jėzaus Širdžiai proveržį, ypač tarp paprastų žmonių. Regėjimuose Jėzus prašė šv. Margaritos Marijos pasiaukoti už žmonių nedėkingumą Dievui, pirmąjį birželio mėnesio penktadienį priimant Komuniją ir maldomis bei giesmėmis išaukštinant Švč. Jėzaus Širdį. Apie regėjimus šventoji papasakojo savo dvasios tėvui jėzuitui šv. Kolombjerui. Jo pastangomis naujasis pamaldumas, kalbant arba giedant Švč. Jėzaus vardo litaniją ir giesmę „Iš šios žemelės“, sparčiai plito pirmiausia vizitietių kongregacijoje bei Jėzaus draugijoje, o paskui ir visoje Europoje.

Visuotinėje katalikų Bažnyčioje Švč. Jėzaus Širdies garbinimas ir šventė įvesta 1856 m. popiežiaus Pijaus IX²⁸. Ši pamaldumo praktika iš Prancūzijos per Austriją ir Lenkiją Jėzaus draugijos ir piligrimų dėka atėjo į Lietuvą. 1929 m. popiežius Pijus XI atnaujino Švč. Jėzaus Širdies garbinimą.

Birželinės pamaldos, atliekamos namų aplinkoje, Lietuvoje išplito tarpukariu. Jų metu buvo giedama Švč. Jėzaus Širdies litanija bei giesmė „Iš šios žemelės“, kurios autorius jėzuitas T. Lambilotte²⁹. Liaudies pamaldumą

²⁶ 1995–2005 m. kraštotyrių vasaros lauko ekspedicijų medžiaga, Šv. Antano religijos studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto (VDU KTF) archyvas, Kretinga, 2005.

²⁷ *Liturgijos apžvalga*, Kaunas, 1996, p. 79.

²⁸ Viluckas T. Tikroji širdis, *Katalikų pasaulis*, 2003, Nr. 6, p. 30–32.

²⁹ *Giedanti Bažnyčia*, par. kun. K. Senkus, Regensburgas, 1946, p. 80.

Švč. Jėzaus Širdžiai Švč. Jėzaus Širdies litanijos bei giesmės „Iš šios žemelės“ giedojimu ypač skleidė 1923 m. Kaune atsikūrę jėzuitai. Jų iniciatyva pasirodė knygelė „Jėzaus Širdis ir jos intronizacija“³⁰; 1928 m. jėzuitai išleido knygelę „Jėzaus Širdis ir kunigas“. Kelmės valsčiaus kaimynystėje, Pagryžuvyje, 1928–1929 m. įsteigiamas Lietuvos jėzuitų brolijos naujokynas. 1934 m. liepos 1 d. Pirmojo tautinio eucharistinio kongreso metu Lietuva buvo iškilmingu aktu paaukota Švč. Jėzaus Širdžiai (aktą pasirašė arkivyskupas J. Skvireckas, prezidentas A. Smetona ir kiti)³¹.

Su Švč. Jėzaus Širdies pamaldumu ypač glaudžiai buvo susieta Šaltenių (Juodeikių) Švč. Jėzaus Širdies bažnytelės-oratorijos parapija, kurioje vykdavo šio pamaldumo atlidai. Kaip rodo istorinė medžiaga, Šaltenių (Juodeikių) Švč. Jėzaus Širdies bažnytelės-oratorijos parapijos istorija prasidėjo Kelmei esant valsčiumi. 8–10 km į šiaurę nuo Kelmės, buvusio Juodeikių dvaro centre, iš Žalpių šv. Benedikto parapijos atkeltas kunigas Izidorius Gudavičius pastatė bažnytelę-oratoriją ir titulavo ją Švč. Jėzaus Širdies, kuri priklausė Kelmės katalikų bažnyčios parapijai ir valsčiui³². Čia kunigo I. Gudavičiaus asmenine iniciatyva buvo įvesti Švč. Jėzaus Širdies atlidai, kurių metu ypač mėgtą kalbėti arba giedoti Švč. Jėzaus Širdies litaniją bei giesmę „Iš šios žemelės“³³. Šiandien Šaltenių (Juodeikių) Švč. Jėzaus Širdies bažnytelė-oratorija uždaryta.

Pateikta medžiaga leidžia teigti, kad Kelmės valsčiuje (ypač Šaltenių (Juodeikių) Švč. Jėzaus Širdies bažnytelės-oratorijos bendruomenėje) praktikuotas Švč. Jėzaus Širdies litanijos ir giesmės „Iš šios žemelės“ atsiradimas susijęs su XVII a. Europoje tėvų jėzuitų atsiradusiu Švč. Jėzaus Širdies kultu bei čia kunigavusio kunigo Izidoriaus Gudavičiaus asmenine iniciatyva.

Daugiausiai Kelmės valsčiaus parapijose buvo giedama giesmė, skirta šv. Antanui. Ji skambėjo per jo atlidus Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bei per jo šventės dieną Liolių šv. Simono ir Judo Tado bei Pakražančio Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo bažnyčiose.

Apie šv. Antano (1190–1231) pamaldumo kulto raišką Kelmės valsčiuje jau straipsnio autoriaus kalbėta straipsnyje „Kelmės valsčiaus liaudies pamaldumo praktikos“³⁴.

Kelmės valsčiaus parapijose praktikuota Švento Antano giesmė yra išversta iš lenkų *kantičkų* ir randama vyskupo Motiejaus Valančiaus „Giesmių knygoje, arba Kantičkose“³⁵. Ji buvo žinoma visoje Žemaitijoje.

Remiantis šia gan kuklia medžiaga, galima teigti, kad šv. Antano kultui reikštis giesmėmis Kelmės valsčiaus parapijose įtakos turėjo iš praeities atėjusi *kantičkų* kultūra.

Kita gan dažnai Kelmės valsčiaus parapijose giedama giesmė – „Sveika, Marija, Motina mieliausia“. Ji skambėjo prie Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos koplyčios (per Šiluvoje

³⁰ Kapočius F. *Jėzaus Širdis ir jos intronizacija*, Kaunas, 1923.

³¹ Bulota A., Benys L. *Šventųjų gyvenimai*, Kaunas, 1994, p. 411.

³² Kviklys B. *Lietuvos bažnyčios, Kauno arkivyskupija*, Chicago, 1983, t. 3, p. 376–377.

³³ 1995–2005 m. kraštotyrių vasaros lauko ekspedicijų medžiaga, *Šv. Antano religijos studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto (VDU KTF) archyvas*, Kretinga, 2005.

³⁴ Motuzas A. Kelmės valsčiaus liaudies pamaldumo praktikos, *Kelmė*, Vilnius.

³⁵ *Giesmių knyga, arba Kantičkos*, Motiejaus Valančiausio Žemaičių vyskupo parvežėta ir iš naujo atspausa, Tilžė, 1906, p. 403–405.

Švč. Mergelės Marijos Gimimo (Šilinių) atlaidų oktavą (rugsejo 8–15 d.), per Švč. Mergelės Marijos Maloningosios (*Laskavos*) šventę prie Liolių šv. Simono ir Judo Tado parapijos Švč. Mergelės Marijos Maloningosios (*Laskavos*) statulos bei Žalpių šv. Benedikto bažnyčioje. Apie šios giesmės pamaldumo ištakas šio straipsnio autoriaus kalbėta straipsnyje „Kelmės valsčiaus katalikų liaudies pamaldumo praktikos“³⁶.

Giesmės „Sveika, Marija, Motina mieliausia“ nėra randama užsienio maldynuose bei giesmynuose. Lietuvoje ji aptinkama 1859 m. Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus parengtose „Kantičkose“ ir savo teksto rimu labai artima kunigo Antano Strazdo (Strazdelio) giesmei „Pulkim ant kelių“.

Ši pateikta kukli giesmės „Sveika, Marija, Motina mieliausia“ teksto ir muzikos kilmės versija bei prieš tai publikuota jos pamaldumo ištakų atsklanda leidžia teigti, kad jos paplitimo Kelmės valsčiaus minimose parapijose ištakos yra taip pat iš senovės *kantičkinės* kultūros.

Šv. Onos giesmė Kelmės valsčiuje buvo giedama Verpenos šv. Onos koplyčioje bei Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje.

Giesmės „Šventa Ona“ nėra randama užsienio maldynuose bei giesmynuose. Lietuvoje ji aptinkama 1859 m. Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus parengtose „Kantičkose“. Taigi ši giesmė Kelmės valsčiaus parapijose taip pat yra *kantičkinės* kultūros palikimas.

Kaip rodo surinkta vasaros lauko ekspedicijų medžiaga, Kelmės valsčiaus parapijose buvo švenčiamos šventės arba atlaidai, kurių neturėjo kitos parapijos, bei jų metų giedamos unikalios giesmės. Kelmei, būnant valsčiumi, Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijoje buvo švenčiami Šv. Jurgio atlaidai, kurių metu buvo giedama Šv. Jurgio giesmė bei bažnyčios tituliniai Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų atlaidai, kurių metu giedodavo giesmę „Mylimoji Karalienė“³⁷. O kaimyninėje Palendrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos viešojoje oratorijoje Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos atlaidų metu giedota giesmė „Vilniaus Aušros Vartų kopolytėlė“³⁸.

Šv. Jurgio giesmė yra viena iš pagrindinių Jurginių švenčių religinių simbolių. Šios giesmės kilmės ištakos yra šv. Jurgio pamaldume.

Per Jurgines giedamos Šv. Jurgio giesmės kilmė sietina su lenkų bažnytine himnologija, nes jau XVII a. pirmuosiuose lenkiškuose giesmynuose ši giesmė traktuojama kaip viena pagrindinių „Šventųjų globėjų“ giesmių. Lietuvoje ji aptinkama iš lenkų kalbos išverstame ir 1819 m. parengtame kun. Vincento Valmiko giesmyne „Giesmės nabažnos“, kuris vėliau (1823 m.) pavadintas „Kantyczkomis žemajtyzskomis“. Kadangi šios giesmės tekstas yra verstas, vadinasi, jis yra ne lietuvių kilmės. Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijoje per Šv. Jurgio atlaidus ją giedoti įteigė vietos dvasininkija.

Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapijoje giedama giesmė – „Mylimoji Karalienė“. Ši giesmė glaudžiai susijusi su Kelmėje švenčiamais Švč. Mergelės Marijos Ėmimo

³⁶Motuzas A. Kelmės valsčiaus katalikų liaudies pamaldumo praktikos, *ten pat*.

³⁷1995–2005 m. kraštotyrių vasaros lauko ekspedicijų medžiaga, *Šv. Antano religijos studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto (VDU KTF) archyvas*, Kretinga, 2005.

³⁸*Ten pat*.

į dangų (Žolinės) atlaidais. Kun. dr. Juozas Vaišnora mokslinėje monografijoje „Marijos garbinimas Lietuvoje“, remdamasis kun. B. Liaus duomenimis, teigia, kad ji buvo parašyta lenkų kalba ir vadinosi „Najłaskawsza Pani moja, Krolowo Nieba“, bet netrukus išversta į lietuvių kalbą. Pirmojo pasaulinio karo metu prel. Jonas Mačiulis-Maironis senąją polonizmą gausią giesmę iš naujo perkūrė³⁹.

Remiantis pateikta medžiaga, galima konstatuoti, kad šios giesmės literatūrinio teksto kilmė yra lenkiška, Maironio sulietuvinta. Atlaiduose ją giedoti taip pat įteigė vietos dvasininkija.

Palendrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos oratorijoje per Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos atlaidus giedama giesmė „Vilniaus Aušros Vartų koplytėlė“.

Ši giesmė randama kun. Kazimiero Ambrozaičio giesmyne „Giesmiu lobynas“, kuris, kaip teigia istoriniai šaltiniai, pradėtas rašyti JAV 1913 m. ir baigtas bei išleistas Šiauliuose 1924 m. žemaičių dūnininkų tarpe⁴⁰. Yra žinoma, kad kun. K. Ambrozaitis ypač gerbė Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos pamaldumą ir sukūrė jos garbei šią giesmę bei stengėsi ją išpopuliarinti savo Palendrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos oratorijoje⁴¹. Tai rodo, kad ši giesmė atsirado kunigo Kazimiero Ambrozaičio iniciatyva ir yra jo pastoracinės veiklos rezultatas.

Remiantis katalikiškų maldų ir giesmių kilmių ir paplitimo atsiradimo priežasčių Kelmės valsčiuje analize, sudaryta lentelė „Kelmės valsčiaus teritorijoje praktikuotų katalikiškų maldų ir giesmių ištakos“ (žr. Priedai. 2 lentelė).

Išvados

Atliktas tyrimas leido padaryti šias išvadas.

Pirma, Kelmės valsčiaus teritorijoje katalikiškų šventovių išsidėstymo arealą, kur praktikuotos maldos ir giesmės, sudarė Liolių šv. Simono ir Judo Tado, Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos, Pakražančio Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo bei Žalpių šv. Benedikto parapijos. Jų centre – Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų parapija su Verpenos šv. Onos koplyčia ir Šaltenių (Juodeikių) Švč. Jėzaus Širdies bei Palendrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos oratorijomis.

Antra, Kelmės valsčiaus teritorijos parapijose atliekamos maldos ir giesmės buvo atliekamos bažnytinių metų kalendorinių švenčių/atlaidų ir šeimos švenčių (šermenų, mirusiųjų paminėjimų) metu. Kelmės valsčiaus parapijų areale buvo praktikuojamos advento *Marijos valandos* bei gavėnios ir per šermenis bei mirusiųjų paminėjimų metu *Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldos bei giesmės*. Taip pat visose Kelmės valsčiaus parapijose gegužinių pamaldų metu prie lurdų statulų, kryžių ir koplyčių buvo giedama *Švč. Mergelės Marijos litanija* ir giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“, o birželinių pamaldų metu – *Švč. Jėzaus Širdies litanija* ir giesmė „Iš šios žemelės“. Kelmės valsčiaus Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų, Liolių šv. Simono ir

³⁹ Vaišnora J. *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Roma, 1958, p. 196.

⁴⁰ Butvilaitė R. Palendrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos vieša oratorija, *Kelmės dekanato bažnyčios ir vienuolynai*, sud. D. Klajumienė, Vilnius, 2008, p. 179.

⁴¹ 1995–2005 m. kraštotyros vasaros lauko tyrimų ekspedicijų medžiaga, *Šv. Antano religijos studijų instituto prie Katalikų teologijos fakulteto (VDU KTF) archyvas*, Kretinga, 2005; 2012 m. „Versmės“ kraštotyros vasaros lauko tyrimų medžiaga, *Lietuvos katalikų Bažnyčios Istorijos centro Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto archyvas*, Kaunas, 2012.

Judo Tado bei Pakražančio Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo parapijose giedota Šv. Antano giesmė. Prie Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos koplyčios buvo praktikuojama giesmė „Sveika, Marija, Motina mieliausia“, kuri taip pat buvo atliekama ir Liolių šv. Simono ir Judo Tado bei Žalpių šv. Benedikto parapijose. Verpenos Šv. Onos bendruomenėje praktikuojamas Šv. Onos giesmės giedojimas buvo sutinkamas ir Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje. Buvo giedamos išskirtinės arba unikalios giesmės. Tai Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje per Šv. Jurgio atlaidus giedama Šv. Jurgio giesmė ir per Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo atlaidus giesmė „Mylimoji Karalienė“ bei Palendrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos viešojoje oratorijoje buvo giedama giesmė „Vilniaus Aušros Vartų koplytėlė“.

Trečia, Kelmės valsčiaus teritorijos parapijose praktikuojamos maldos ir giesmės buvo atliekamos bažnyčiose, koplyčiose, oratorijose, viešose oratorijose bei namų aplinkoje.

Ketvirta, Kelmės valsčiaus parapijose praktikuojamų maldų ir giesmių ištaikos sietinos su nuo seno kaimynystėje iki XIX a. pabaigos veikusių vienuolių, o vėliau vietos dvasininkų aktyvia pastoracija, o tai ir pagrindžia darbo pradžioje išsikeltą hipotezę.

1995–2005 m., 2012 m. kraštotyrinių vasaros lauko ekspedicijų medžiagų tyrimų apie Kelmės valsčių duomenų pateikėjai*

- Jonas Bandžiūkas SJ (broliaukas), gim. 1903 m. liepos 16 d. Tytuvėnų parapijoje, 1933–1948 m. studijavo jėzuitų naujokyne Pagryžuvyje.
- Stanislava Barančiūkienė (Račkauskaitė), gim. 1926 m. Kelmėje.
- Aleksandras Bargaila, gim. 1920 m. Naujamiesčio k., Pašiausės vls., Šiaulių apskr.
- Juzefa Bružienė (Sidaravičiūtė), gim. 1918 m. Šaukėnuose.
- Antanina Bubelienė (Danusaitė), gim. 1925 m. Pieriškių k., Nemakščių vls., Raseinių apskr.
- Michalina Gedminienė (Pociutė), gim. 1918 m. Mytkalnio k., Kražių vls.
- Teresė Ralienė (Ivoškytė), gim. 1928 m. Antkapinio k., Kelmės vls., Raseinių apskr.
- Kun. jubil. Konstantinas Juodviršis, gim. 1909 m. rugsėjo 28 d. Vaičiaių bažnytkaimyje, Skuodo parapijoje, 1934–1936 m. vikaravo Šaukėnų parapijoje.
- Eleonora Jankienė (Andriulytė), gim. 1921 m. Vaiguvo par., Kelmės apskr.
- E. Januškienė, gim. 1914 m. Tytuvėnų vls., Raseinių r. Užr. V. Kvasaitė 2003 m.
- Bronė Joniškienė (Gajauskaitė), gim. 1925 m. Spaudžių k., Šaukėnų apyl.
- Kun. Eugenijus Jokubauskas, gim. 1907 m. Labūnų k., kunigavo Kelmės parapijoje.
- Kun. Jonas Jakubonis, gim. 1910 05 06 Kelmės par., nuo 1991 m. Kelmės parapijos altaria.
- J. Juknevičienė, gim. 1928 m. Kibučių k., Tytuvėnų vls., Raseinių r. Užr. V. Kvasaitė 2003 m.
- Kun. Krizantas Juknevičius SDB, gim. 1917 m. rugsėjo 17 d. Kelmėje.
- Stefa Juknienė, gim. 1922 m. Giriškių k., Šaukėnų apyl.
- Petras Juknys, gim. 1922 m. Giriškių k., Šaukėnų apyl.
- Pranas Juknys, gim. 1922 m. Svilės k., Šaukėnų apyl.
- Kun. Stanislovas Kadys, gim. 1914 m. Šaukėnų par.
- Rūta Kaminskienė, gim. 1927 m. Lioliuose.

* Atsiprašome už klaidas: vardai ir pavardės, gimimo vietos buvo užrašomos nesinaudojant dokumentais, o kaip pateikė klausinėjamieji asmenys.

- Michalina Kantauskienė (Pastorastytė), gim. 1928 m. Paliesio k., Tytuvėnų vls., Šiaulių apskr.
- Jadvyga Kasparienė, gim. 1925 m., Stanislavos k., Šaukėnų apyl.
- Elena Kazlauskienė (Zablockaitė), gim. 1928 02 23 Daukintiškės k., Kražių vls.
- Zofija Kazlauskienė (Zajančiauskaitė), gim. 1927 m. Molėnių k., Šaukėnų apyl.
- Kristina Latanauskienė (Butkutė), gim. 1922 m. Šaukėnų k., Šaukėnų apyl., Kelmės r.
- Natalija Linkevičienė (Andriulytė), gim. 1923 m. Vikraičių k., Vaiguvos apyl., Kelmės apskr.
- Jadvyga Linkienė, gim. 1925 m. Vidsodžio k., Šaukėnų apyl.
- Antanina Macaitienė (Grincevičiūtė), gim. 1925 12 24 Smulkinės k., Nemakščių vls., Raseinių apskr.
- Ona Makarienė (Ivoškytė), gim. 1927 m. Antkapinio k., Kelmės vls., Raseinių apskr.
- Zofija Martišauskienė (Dirmeikytė), gim. 1927 11 22 Ūpainių k., Kražių vls.
- Stefanija Masevičienė, gim. 1923 m. Vidsodžio k., Šaukėnų apyl.
- Kun. Ričardas Mikutavičius, gim. 1935 02 26 Kaune, Šv. Antano par., vikaravo Kelmėje ir Tytuvėnuose, žuvo 1998 m.
- Magdalena Mineikienė, gim. 1910 m. Užvenčio apyl. Užr. L. Bukaveckaitė 1999 m.
- Jadvyga Nacienė (Danasaitė), gim. 1924 02 02 Mažučių k., Nemakščių vls., Raseinių apskr.
- Bronislava Poškienė (Kasparaitė), gim. 1926 10 18 Adotiškės k., Vaiguvos vls.
- Kun. jubil. Jonas Povilaitis, gim. 1902 08 14 Gasiūnų par., Klopų k., klebonavo Žalpiuose.
- Kun. jubil. Boleslovas Radavičius, gim. 1907 07 08 Liepojoje, Latvijoje, kunigavo Kelmėje.
- Kazimiera Railienė, gim. 1924 m. Užberžyno k., Šaukėnų apyl.
- Kazė Railienė (Ivoškutė), gim. 1924 m. Vidsodžio k., Pašilėnų apyl., Kelmės r.
- Teresė Ralienė (Ivoškutė), gim. 1928 04 24 Antkapinio k., Kelmės vls., Raseinių apskr.
- Kun. jubil. Aleksandras Ramanauskas, gim. 1909 03 03 Ariogalos par., kunigavo Tytuvėnuose, Šiluvoje bei Kelmėje.
- Julė Sadauskienė, gim. 1925 m. Beinoravos k., Šaukėnų apyl.
- Pranas Samušis, gim. 1923 m. Kelmėje.
- Liudvikas Savickas, gim. 1926 m. Giriškių k., Šaukėnų apyl.
- Mons. Eduardas Simaška, gim. 1909 07 22 (naujuoju stiliumi rugpjūčio 4 d.) Pasusienio kaime, Kovarsko vls., Ukmergės apskr., nuo 1986 iki 2010 m. (mirties) Šiluvos parapijos altarista.
- Kun. jubil. Kazimieras Statkevičius, gim. 1909 07 24 Papiškių kaime, Ramygalos par., Panevėžio apskr., kunigavo Viduklės ir Kelmės parapijose.
- Juzefa Stonienė (Bacevičiūtė), gim. 1922 m. Upainių k., Pakražančio apyl., Kelmės r.
- Mons. jubil. Pranciškus Šcepavičius, gim. 1918 11 20 Raseinių par., 1963–1965 m. – Liolių parapijos klebonas.
- Olė Šimkienė, gim. 1925 m. Žeberkių k., Užvenčio apyl.
- Kun. jubil. Zigmantas Šimkus, gim. 1920 10 29 Beržėnų k., Šaukėnų vls., Šiaulių apskr., 1950–1951 m. Kelmės parapijos vikaras.
- Stasė Šiušienė, gim. 1923 m. Vidsodžio k., Šaukėnų apyl.
- Elena Vaitkienė, gim. 1921 m. Užventyje.
- Elzbieta Venckienė (Kvietkutė), gim. 1926 03 16 Laikšių k., Šaukėnų vls.
- Kazimiera Žukauskaitė (Baniėnė), gim. 1922 m. Šaukėnuose.

Priedai

1 lentelė

Kelmės valsčiaus teritorijoje praktikuotos katalikiškos maldos ir giesmės

Eil. Nr.	Bažnyčios/koplyčios	Maldos ir giesmės
1.	Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia/parapija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Švč. Mergelės Marijos valandos 2. Žemaičių Kalvarijos Kalnai 3. Švč. Mergelės Marijos litanija 4. Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ 5. Švč. Jėzaus Širdies litanija 6. Giesmė „Iš šios žemelės“ 7. Šv. Jurgio giesmė 8. Šv. Antano giesmė 9. Giesmė „Mylimoji Karalienė“
2.	Verpenos šv. Onos koplyčia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Švč. Mergelės Marijos valandos 2. Žemaičių Kalvarijos Kalnai 3. Švč. Mergelės Marijos litanija 4. Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ 5. Švč. Jėzaus Širdies litanija 6. Giesmė „Iš šios žemelės“ 7. Šv. Onos giesmė
3.	Šaltenių (Juodeikių) Švč. Jėzaus Širdies oratorija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Švč. Mergelės Marijos valandos 2. Žemaičių Kalvarijos Kalnai 3. Švč. Mergelės Marijos litanija 4. Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ 5. Švč. Jėzaus Širdies litanija 6. Giesmė „Iš šios žemelės“
4.	Palendrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos viešojo oratorija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Švč. Mergelės Marijos valandos 2. Žemaičių Kalvarijos Kalnai 3. Švč. Mergelės Marijos litanija 4. Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ 5. Švč. Jėzaus Širdies litanija 6. Giesmė „Iš šios žemelės“ 7. Giesmė „Vilniaus Aušros Vartų koplytėlėj“
5.	Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos bažnyčia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Švč. Mergelės Marijos valandos 2. Žemaičių Kalvarijos Kalnai 3. Švč. Mergelės Marijos litanija 4. Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ 5. Švč. Jėzaus Širdies litanija ir giesmė „Iš šios žemelės“ 6. Šv. Onos giesmė
6.	Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos koplyčia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Švč. Mergelės Marijos litanija 2. Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ 3. Švč. Jėzaus Širdies litanija 4. Giesmė „Iš šios žemelės“ 5. Giesmė „Sveika, Marija, Motina mieliausia“
7.	Liolių šv. Simono ir Judo Tado bažnyčia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Švč. Mergelės Marijos valandos 2. Žemaičių Kalvarijos Kalnai 3. Švč. Mergelės Marijos litanija 4. Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ 5. Švč. Jėzaus Širdies litanija 6. Giesmė „Iš šios žemelės“ 7. Šv. Antano giesmė 8. Giesmė „Sveika, Marija, Motina mieliausia“
8.	Žalpių šv. Benedikto bažnyčia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Švč. Mergelės Marijos valandos 2. Žemaičių Kalvarijos Kalnai 3. Švč. Mergelės Marijos litanija

(tęsinys)

Eil. Nr.	Bažnyčios/koplyčios	Maldos ir giesmės
9.	Pakražančio Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo bažnyčia	4. Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ 5. Švč. Jėzaus Širdies litanija 6. Giesmė „Iš šios žemelės“ 7. Giesmė „Sveika, Marija, Motina mieliausia“ 1. Švč. Mergelės Marijos valandos 2. Žemaičių Kalvarijos Kalnai 3. Švč. Mergelės Marijos litanija 4. Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ 5. Švč. Jėzaus Širdies litanija 6. Giesmė „Iš šios žemelės“ 7. Šv. Antano giesmė

2 lentelė

Kelmės valsčiaus katalikiškų maldų ir giesmių ištakos

Eil. Nr.	Bažnyčios/koplyčios	Maldos/giesmės pavadinimas	Kilmė	Priežastys
1.	Kelmės valsčiaus visose parapijose	Švč. Mergelės Marijos valandos	Italija	Iki XIX a. Kražių ir Pašiaušės jėzuitų pastoracinės veiklos rezultatas
2.	Kelmės valsčiaus visose parapijose	Žemaičių Kalvarijos Kalnai	Lenkija	Žemaičių Kalvarijos šventovėje, Žemaičių vyskupijos nuostatuose. žemaičių krašto žmonių pamaldume, Tytuvėnų bernardinų vienuolyno bažnyčios šventoriaus arkadų 39-ių stočių Kryžiaus kelio kultūra
3.	Kelmės valsčiaus visose parapijose	Švč. Mergelės Marijos litanija	Italija	Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus, Pagryžuvyje įsisteigusio jėzuitų naujokyno pastoracijos rezultatas bei Šiluvos lurdo kultūra
4.	Kelmės valsčiaus visose parapijose	Giesmė „Sveika, Marija, Motina Dievo“ Švč. Jėzaus Širdies litanija	Lenkija Prancūzija	Pagryžuvyje įsisteigusio jėzuitų naujokyno bei vietos dvasininkų pastoracijos rezultatas
5.	Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia	Giesmė „Iš šios žemelės“ Šv. Antano giesmė	Prancūzija Italija	Iki XIX a. Tytuvėnuose veikusios bernardinų vienuolijos bei Šv. Antano Paduviečio brolijos pastoracijos rezultatas
	Liolių šv. Simono ir Judo Tado bažnyčia			

(tęsinys)

Eil. Nr.	Bažnyčios/koplyčios	Maldos/giesmės pavadinimas	Kilmė	Priežastys
	Pakražančio Švč. Mergelės Marijos Apreiškimo bažnyčia			
6.	Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos koplyčia	Giesmė „Sveika, Marija, Motina mieliausia“	Lietuva	Iki XIX a. Tytuvėnuose, Kražiuose, Pašiaušėje bei 1929–1947 m. Pagryžuvyje veikusių vienuolių pastoracijos rezultatas
	Liolių šv. Simono ir Judo Tado bažnyčia			
	Žalpių šv. Benedikto bažnyčia			
7.	Verpenos šv. Onos koplyčia	Šv. Onos giesmė	Lenkija	Iki XIX a. Tytuvėnuose, Kolainiuose veikusių vienuolių pastoracijos rezultatas
	Saudininkų (Maironių) Švč. Mergelės Marijos bažnyčia			
8.	Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia	Šv. Jurgio giesmė	Lenkija	Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios dvasininkijos pastoracijos ir asmeninės iniciatyvos veiklos rezultatas
		Giesmė „Mylimoji Karalienė“	Lenkija	
9.	Palendrių Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos viešojo oratorija	Giesmė „Vilniaus Aušros Vartų koplytėlė“	Kun. K. Ambrozaitis	Kun. Kazimiero Ambrozaičio pastoracijos ir asmeninės iniciatyvos veiklos rezultatas

Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Kelmė“ (vyr. redaktorius *Alfonsas Alijošius*, sudarytojai *Alfonsas Alijošius*, *Jonas Gudmonas*, *Stefanija Kundrotienė*).

Straipsnio kalbos redaktorius *Albinas Masaitis*, korektorė *Rasa Kašėtienė*, anglų k. redaktorius, vertėjas *Aloyzas Pranas Knabikas*.

Straipsnis recenzuotas ne mažiau kaip dviejų mokslininkų ekspertų.

Straipsnio priedai skelbiami atskirai tam skirtuose šio leidinio skyriuose:

1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

Nurodymai dėl straipsnių naudojimo (citavimo): Skelbiant ar bet koku būdu panaudojant bet kurį elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ svetainės www.llt.lt straipsnį ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ visą nesutrumpintą pavadinimą, jo tarptautinio standartinio serialinio leidinio numerį ISSN 2029-0799, interneto svetainės www.llt.lt pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data).